

АВТ
М36

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

МАЦОЛА АНТОНІНА АНТОНІВНА

УДК 343.985: 351.751

**РОЗСЛІДУВАННЯ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2015

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зміни, що відбуваються в даний час у суспільстві, перерозподіл сфер впливу, реформування економіки породили загострення криміногенної обстановки, виникнення нових видів злочинної діяльності. У цих умовах злочинні перешкоджання законній професійній діяльності журналістів отримали стійку тенденцію все більш широкого поширення, представники ЗМІ все частіше стають об'єктом злочинних посягань у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків. Погрози, шантаж, пошкодження або знищення майна журналістів, заподіяння шкоди їх здоров'ю і навіть їх вбивства стали типовими способами негативного впливу на них.

Зокрема, у 2001 році відносно представників ЗМІ учинено 64 кримінальних правопорушення, у 2002 році – 154 кримінальних правопорушення, у 2003 – 97, у 2004 – 201, у 2005 – 147, у 2006 – 96, у 2007 – 88, у 2008 – 67, у 2009 – 52, у 2010 – 6, у 2011 – 99, у 2012 році 139 злочинів, з яких не розкрито 77, а у 2013 – 159, у 2014 році - 469.

Водночас утиски свободи слова є замахом на інформаційну безпеку країни, що є вагомою складовою суверенітету нашої держави. Відтак, перешкоджання журналістам у здійсненні їхніх професійних обов'язків є водночас порушенням прав кожного громадянина України на отримання об'єктивної інформації.

На сьогодні існують значні недоліки в організації досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України, відсутня належна взаємодія співробітників правоохоронних органів, низький рівень професійної підготовки слідчих, а також недостатнє науково-методичне забезпечення досудового розслідування. Суб'єкти досудового розслідування не мають достатніх рекомендацій щодо застосування засобів, методів і прийомів виявлення і досудового розслідування даних злочинів. У зв'язку з цим вбачається важливим і необхідним формування окремої, специфічної методики досудового розслідування, що має метою розробку положень криміналістичної характеристики, планування й організації досудового розслідування цього виду злочину.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики та кримінального процесу, які розглядали питання виявлення й досудового розслідування злочинів, зокрема Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, Т. В. Варфоломєєвої, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. Я. Горбачевського, Ю. М. Грошевого, В. А. Журавля, В. С. Зеленецького, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, О. Н. Колесніченка, В. А. Колеснікова, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, Г. А. Матусовського, Д. Й. Никифорчука, В. Т. Нора, М. В. Салтєвського, С. М. Стахівського, В. М. Тертишника, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила, та ін.

Окрім проблеми досудового розслідування злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, або окремих

видів злочинів у цій сфері висвітлено в дисертаціях, присвячених методиці досудового розслідування злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав (О. В. Таран, 2005); (О. В. Кравчук, 2012); посягань на права інтелектуальної власності (І. Р. Курилін, 2007); (К. Є. Поджаренко, 2009); злочинів, пов'язаних з порушеннями виборчого права громадян (О. В. Кубарева, 2010); та посягань, учинених на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів (І. М. Білоус, 2011). Численні публікації за темою дослідження, що трапляються у засобах масової інформації, здебільшого мають публіцистичний характер.

Незважаючи на вагомий внесок згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, варто зауважити, що їх наукові пошуки стосувалися лише окремих аспектів, актуальних на певних етапах розвитку законодавства та правоохоронної практики. Однак питання криміналістичної характеристики та методики досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 Кримінального кодексу України, окремо не вивчали. Наведене зумовлює актуальність наукового дослідження, у якому на основі положень нового Кримінального процесуального кодексу України вирішувались концептуальні проблеми криміналістичної методики досудового розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів з акцентуванням уваги на організації початкового етапу досудового розслідування, криміналістичному забезпеченні проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Наведені обставини й визначають актуальність запропонованої теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затвердженої Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007 (у редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 р. № 389/2012), Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2011 р. № 1911, Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011, Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень МВС України, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр., затверджених наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347, а також плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ на 2012 р. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Протокол № 5 від 21.11.2013 р.),

Мета і задачі дослідження Мета дисертаційного дослідження полягає у вивченні та розробці науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на вдосконалення законодавства та діяльності слідчих щодо виявлення та досудового розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів.

Мета дослідження зумовила постановку й вирішення таких наукових та практичних *задач*:

- здійснити комплексне дослідження елементів криміналістичної характеристики перешкодження законній професійній діяльності журналістів;
- визначити зміст обставин, які підлягають встановленню при вирішенні питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- встановити типові слідчі ситуації, що виникають при досудовому розслідуванні злочинів, пов'язаних із перешкодженням законній професійній діяльності журналістів;
- охарактеризувати слідчі версії початкового етапу досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України, виробити програму дій щодо їх вирішення;
- дослідити типові джерела надходження інформації про злочини ст. передбачений статтею 171 КК України;
- сформулювати рекомендації щодо тактичних прийомів проведення допитів підозрюваних, потерпілих та свідків;
- окреслити тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях вказаної категорії;
- виробити та внести пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює діяльність з виявлення та досудового розслідування злочинів, пов'язаних із перешкодженням законній професійній діяльності журналістів.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що складаються в діяльності з досудового розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів.

Предметом дослідження є досудове розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів.

Методи дослідження. При проведенні дослідження для вирішення поставлених задач використовувались у комплексі загальнонаукові та спеціально-правові методи. Методологічну основу дослідження становить діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ в їх суперечностях, розвитку та змінах, що дає можливість об'єктивно дослідити елементи криміналістичної характеристики злочинів та криміналістичні засади їх досудового розслідування. Історико-правовий метод дав можливість дослідити генезис нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері функціонування засобів масової інформації (підрозділ 1.1); догматичний метод використано при тлумаченні юридичних категорій, за його допомогою поглиблено та уточнено понятійний апарат дисертації (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3). З допомогою системного методу розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики злочинів даної категорії, визначено типові слідчі ситуації та слідчі версії початкового етапу досудового розслідування (підрозділи 2.2, 2.3). Порівняльно-правовий метод використано при аналізі системи окремих слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні перешкодження законній професійній діяльності журналістів (підрозділи 3.1, 3.2). Статистичний метод

дозволив опрацювати показники, які характеризують результати досудового розслідування, злочинів, передбачених ст. 171 КК України (підрозділи 1.1 - 3.2). Результати використання соціологічних методів (спостереження та анкетування), які застосовуються в підрозділах 1.1 - 3.2, дали можливість визначити окремі показники перешкодження законній професійній діяльності журналістів та удосконалити методику досудового розслідування злочинів даної категорії.

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій визначається і забезпечується емпіричною базою дослідження, яку складають результати опитування 178 слідчих ОВС (2014 р.); результати аналізу 162 кримінальних справ та кримінальних проваджень за період з 2007 по 2014 рр., що дозволило дослідити практичний аспект діяльності щодо виявлення та досудове розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів, виявити недоліки в організації та встановити прогалини у нормативно-правовій регламентації цієї діяльності тощо. Також у дисертації використані аналітичні та статистичні матеріали МВС України за останні роки, узагальнення слідчої діяльності ОВС України, здійснені автором особисто. Крім того, в роботі використані дані та результати досліджень, проведені іншими авторами з даної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є одним з перших в Україні монографічним дослідженням, в якому запропонована методика досудового розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів, викладені рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності й оптимізації діяльності з їх досудового розслідування. Автором сформульовано концептуально нові наукові положення та висновки, що мають важливе теоретичне і практичне значення, зокрема:

вперше:

- у вітчизняній науці закладено основи для розроблення видової методики досудового розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів, що полягає у розкритті елементів криміналістичної характеристики злочину та встановленні особливості слідчої ситуації та початкового етапу досудового розслідування;
- охарактеризовано елементи криміналістичної характеристики перешкодження законній професійній діяльності журналістів, що відображають механізм злочинної діяльності, зокрема, обстановка вчинення злочину, спосіб вчинення злочину, особливості слідів злочинної діяльності, особливості особистості типових суб'єктів злочину, особливості мотивації винних, типова характеристика потерпілих, розкрито їх зміст та взаємозв'язки.
- визначені типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів та програми дій щодо їх вирішення;
- типові версії початкового етапу досудового розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів, виходячи із обсягу інформації про злочин та даних про особу злочинця;

удосконалено:

– наукові положення стосовно збирання доказів в ході досудового розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів на основі оцінки слідчих матеріалів розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення;

– рекомендації щодо визначення оптимальної тактики встановлення організатора та усіх інших учасників перешкоджання законній професійній діяльності журналістів;

– положення, що визначають особливості використання спеціальних знань при досудовому розслідуванні злочинів, передбачених ст. 171 КК України;

– основні організаційні і тактичні особливості проведення допиту підозрюваного, потерпілого, свідків та інших слідчих (розшукових) дій як засобів збирання доказів в ході досудового розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів;

дістало подальшого розвитку:

– програми допитів свідків і підозрюваних шляхом використання системи тактичних прийомів під час досудового розслідування злочинів даної категорії;

– впровадження лінгвістичної та психолого-лінгвістичної експертизи в ході досудового розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено як рекомендації:

– у практичній діяльності органів внутрішніх справ України – щодо удосконалення криміналістичного забезпечення досудового розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (Акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 8 грудня 2014 р., та Акт впровадження слідчого управління МВС України у Закарпатській області від 05.05.2015р.);

– у навчальному процесі – як матеріали для підготовки відповідних навчально-методичних і наукових видань та для проведення занять з навчальних дисциплін «Криміналістика» та «Особливості розслідування окремих видів злочинів» (акт про впровадження наукових розробок в навчальний процес Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефановича» від 10 лютого 2015 р.).

Проведене дослідження визначається чітко вираженим прикладним аспектом, оскільки містить сукупність методичних рекомендацій, що мають стати зручним інструментом досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри кримінального права та процесу Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, оприлюднено на чотирьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «V всеукраїнська науково-практична Інтернет конференція «Стан дотримання прав

людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (Київ, 2014 р.), «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (Запоріжжя, 2014 р.), «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (Львів, 2014 р.), «III Всеукраїнська науково-практична конференція (Львів, 2014 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у три тези, опублікованих у збірниках доповідей науково-практичних конференцій.

Структура дисертації визначається її метою, задачами та предметом дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (257 найменувань на 25 сторінках) та шести додатків на 22 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 221 сторінки, з них обсяг основного тексту – 173 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, розкриваються ступінь наукового розроблення проблеми та зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет дослідження, формулюється методологічна основа дисертації, аргументується наукова новизна одержаних результатів, їх наукове та практичне значення, наводяться дані щодо апробації, публікацій результатів дослідження та структури дисертації.

Розділ 1 «Поняття та загальна характеристика перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» складається з двох підрозділів. На основі комплексного опрацювання наукових джерел, законодавства та практики досудового розслідування злочинів у розділі визначено сутність журналістської діяльності, сформульовано криміналістичну характеристику перешкоджання законній професійній діяльності журналістів.

У підрозділі 1.1. «Сутність журналістської діяльності та її правове регулювання в Україні» досліджено правову, соціальну, економічну, наукову і моральну основу діяльності журналістів, визначено стан наукових досліджень у цьому напрямі.

Автор зазначає, що ефективність зазначеної діяльності неможлива, на наш погляд, за відсутності чіткого уявлення про правові основи діяльності ЗМІ та вітчизняної журналістики. Для цього органи досудового розслідування, прокуратури, суд, повинні орієнтуватися хоча б в основних поняттях і принципах, на яких будується журналістська діяльність в Україні, а також бути в курсі її актуальних проблем. Тому є чимало причин. Зокрема, великі труднощі на практиці пов'язані з термінологією. Оскільки робота журналіста завжди нерозривно пов'язана з діяльністю певного ЗМІ, необхідно розглянути нормативне регулювання такої діяльності.

Аналіз законодавчих визначень «журналіста» дав змогу зробити висновок, що деякі особи за правовим становищем прирівнюються до журналістів. Зокрема, професійний статус журналіста поширюється: на штатних співробітників редакцій, які займаються редагуванням, створенням, збором або підготовкою повідомлень і матеріалів для багатотиражних газет та інших ЗМІ, продукція яких поширюється виключно в межах одного підприємства (об'єднання), організації, установи; на авторів, не пов'язаних із редакцією ЗМІ трудовими чи іншими договірними відносинами, але визнаних нею своїми позаштатними авторами або кореспондентами, при виконанні ними доручень редакції.

Дослідження правових засад діяльності журналістів, порядок здійснення ними законної професійної діяльності дозволило зробити висновок, журналістами можуть бути не тільки особи, які працюють на посаді журналіста на професійній основі та відповідно до трудового законодавства, а й особи, пов'язані з редакцією договорами підяду, доручення, авторськими договорами і т. ін. Журналістом може бути визнана будь-яка особа, що відповідає вищевказаним ознаками. Статус журналіста мають тільки співробітники зареєстрованого ЗМІ.

У підрозділі 1.2. «Криміналістична характеристика перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» на основі комплексного опрацювання наукових джерел, законодавства та практики досудового розслідування злочинів у розділі сформульовано криміналістичну характеристику досліджуваної категорії злочинів.

Грунтуючись на вивченні матеріалів кримінальних проваджень (справ) про перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, встановлено, що структуру криміналістичної характеристики вказаних злочинів утворюють наступні елементи: 1) обстановка вчинення злочину; 2) спосіб вчинення злочину; 3) особливості слідів злочинної діяльності; 4) особливості особистості типових суб'єктів злочину; 5) особливості мотивації винних; 6) типова характеристика потерпілих.

Зазначається, що у кримінальних провадженнях про перешкоджання законній професійній діяльності, характеризують обстановку злочину і суттєво впливають на процес досудового розслідування також: конфліктна ситуація до вчинення посягання; вчинення посягання в присутності інших осіб, в т. ч. пов'язаних з журналістською діяльністю (операторів, техніків тощо), або не пов'язаних з нею, або вчинення посягання без свідків-очевидців.

Встановлено, що типовими прийомами протидії досудовому розслідуванню злочинів, передбачених ст. 171 КК України (а також їх окремих елементів) є: дача неправдивих показань (77%); негайне залишення місця злочину (82,5%); вчинення психологічного або фізичного тиску на потерпілого, свідків та інших учасників кримінального провадження (31%); ухилення від явки до органу досудового розслідування (12%); відмова від дачі показань (6,5%); знищення доказів (17%); використання помилкового алібі (39%).

Як показав аналіз емпіричних джерел, найбільш поширеним місцем вчинення злочинів, передбачених ст. 171 КК України, стало робоче місце потерпілого журналіста – 18,5%, місця проведення масових заходів – 19%, місце

проживання жертви – 26,5%, інші місця (вулиці, сквери, автомобіль, громадський транспорт тощо) – 34%, як під час виконання журналістом своїх професійних обов'язків (13,5%), так і у вільний від роботи час (19,5%). Найменша кількість випадків «перешкоджань» спостерігається у неділю та суботу, найбільша – у будні дні. Щодо часу доби вчинення злочину, то найбільша кількість вчинення злочинів припадає на другу половину доби.

Встановлено, що перешкоди для здійснення законної професійної діяльності журналіста можуть мати місце як стосовно окремого суб'єкта, так і групи журналістів, а також самої журналістської установи чи організації: газети, журналу, телеканалу, радіокомпанії, інформаційного агентства тощо (4,5% випадків).

Аналіз кримінальних проваджень про перешкоджання законній професійній діяльності журналістів показав, що при їх вчиненні для впливу на жертву та інших пов'язаних з нею осіб злочинці, як правило, використовують методи психічного і фізичного насильства (78%). До найбільш розповсюджених із них відносяться: висловлення на адресу жертв, їх близьких і рідних (29%), погроз звільнення з роботи, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення майна, поширення компрометуючих відомостей. Для більшого залякування жертви психічне насильство супроводжувалось демонстрацією зброї і різних предметів, пристосованих для заподіяння фізичної шкоди. В одних ситуаціях (22,5% випадків застосування фізичного насильства) злочинці загрожували жертві холодною зброєю (ніж, кастет тощо), в інших (11%) – вогнепальною зброєю, у третіх (4%) – газовою, іноді (2%) – предметами, які використовуються як спеціальні засоби залякування (сокира, праска, паяльник тощо). У решті випадків (18,5%) такими засобами були будь-які підручні засоби; кожній четвертій жертві заподіяна тяжка чи середньої тяжкості шкода, а в 13% випадків результатом таких дій стали тяжкі тілесні ушкодження.

Слідова картина досліджуваних кримінальних правопорушень має свою специфіку, виражену в тому, що звичні матеріальні сліди, хоча й присутні, але найчастіше мають другорядне значення. Найважливіші сліди перешкоджання законній професійній діяльності журналістів залишаються у вигляді різноманітної фіксованої інформації на магнітних носіях, в чорнових записках, документах і т. ін.

Узагальнення й аналіз кримінальних проваджень серед слідів, виявлених на місці події, на злочинцях і в місцях їхнього проживання дозволив виділити такі групи: матеріально фіксовані відображення – сліди рук, взуття, транспортних засобів (42%); предмети і речі, залишені злочинцями на місці події (11,5%); мікрооб'єкти (6,5%).

Типові криміналістично значущі категорії осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів, такі: пересічні громадяни (41,5%); представники юридичної особи (11%); державні службовці (32%); дрібні підприємці (13%); кандидати в депутати (2,5%). У переважній більшості вказані злочинні посягання, вчинялись однією особою. Лише в кожному дванадцятому випадку злочини, передбачені ст. 171 КК України мали груповий характер. Хоча, за даними опитування слідчих, такі випадки

трапляються набагато частіше, однак довести цей факт надзвичайно важко. Як правило, для вчинення цих злочинів залучались особи з кримінального середовища за винагороду (18,5% випадків кримінальних проваджень).

Основним мотивом переслідування журналістів за виконання професійних обов'язків, за критику є мотив помсти за оприлюднення журналістом певної інформації. За даними проведеного опитування, так вважають 84,5% слідчих. Такими мотивами також можуть бути: бажання уникнути відповідальності (37,5%), небажання оприлюднення відомостей, які викривають винного (41%). При цьому, мотив «перешкоджання» може формуватись, як заздалегідь (56% вивчених кримінальних проваджень), так і безпосередньо на місці вчинення злочину (44% випадків).

Визначено, що потерпілими від злочинних посягань, передбачених ст. 171 КК України у двох із трьох випадків виступали особи чоловічої статі. В інших випадках потерпілі – жінки. У 27% потерпілих було виявлено певну віктимогенну деформацію особи, коли вона, здійснюючи свою діяльність саме через свої психологічні особливості провокує вчинення щодо неї злочину. Проте, у більшості (73% кримінальних проваджень) за відношенням до виконання своїх професійних обов'язків та за способом життя – це особи суспільно-нормальної групи, активні в громадському житті, які вступають в конфлікт не з особистих егоїстичних мотивів або через конфліктність рис своєї вдачі, а при захисті моральних або етичних норм.

Розділ 2 «Початковий етап досудового розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» складається з трьох підрозділів і присвячений розгляду специфіки організації виявлення та досудового розслідування злочинів цієї категорії.

У підрозділі 2.1. *«Обставини, які підлягають встановленню при вирішенні питання про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань»* зазначається, що однією з проблем початкового етапу розслідування посягання на журналіста є те, що не завжди можливо при внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР встановити точну кваліфікацію вчиненого. За даними проведеного дослідження, найчастіше складнощі викликає саме доказування мети перешкоджання. При зверненні потерпілого до правоохоронних органів із заявою про перешкоджання, слідчому необхідно враховувати певний суб'єктивний фактор, який дозволяє журналістам розцінювати будь-які висловлювання на свою адресу як «утиски свободи слова». У зв'язку з цим основна увага повинна бути спрямована на встановлення обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України, для внесення таких відомостей до ЄРДР.

Результати вивчення судової практики дозволили зробити висновок, що типовими джерелами надходження інформації про злочини вказаної категорії такі: – заява журналіста, потерпілого від злочину – 69,5%; заяви, повідомлення інших осіб – 14%; – інформація, отримана оперативним шляхом – 6%; – інформація за матеріалами інших кримінальних проваджень – 3,5%. Рідше ознаки перешкоджання можуть міститися в матеріалах справ з цивільних спорів зі ЗМІ

інформації про захист честі, гідності, ділової репутації, тощо (7% досліджених кримінальних проваджень).

У підрозділі 2.2. «Типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування та програма дій щодо їх вирішення» дисертантом наводиться класифікація типових слідчих ситуацій при досудовому розслідуванні злочинів, передбачених ст. 171 КК України.

Акцентовано увагу на тому, що окремі типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України, схожі між собою за низкою досить поширених характеристик, та відрізняються за ступенем інформаційної невизначеності: 1) невідомий злочинець, але є сліди, з яких можна отримати інформацію про кримінальне правопорушення та його попередню кваліфікацію; 2) відсутня достовірна інформація про те, хто конкретно вчинив кримінальне правопорушення, але разом з тим є сліди, які вказують на вчинення перешкоджання законній професійній діяльності журналіста; 3) відома особа злочинця, однак він заперечує свою причетність до вчиненого; 4) відома особа злочинця, однак він заперечує те, що вчинив його саме з мотивів «перешкоджання»; 5) особа злочинця відома.

Дисертантом встановлено, що наступна слідча ситуація характеризується встановленням факту перешкоджання, коли є конкретні ознаки перешкоджання і відома особа, яка ці дії здійснює безпосередньо або за допомогою інших, залучених нею осіб. Можливі такі комбінації обставин: а) ситуація характеризується наявністю інформації про отримання журналістом погроз безпосередньо від об'єкта свого професійного інтересу під час підготовки матеріалу (можливо, про протиправну діяльність особи) (73,5% кримінальних проваджень); б) фігурант телерепортажу, журналістської статті особисто зустрічається з журналістом (редактором) або його близькими, погрожує їх життю та здоров'ю, завдає тілесні ушкодження (23% кримінальних проваджень); в) протиправні дії вчинюються іншими особами за їх власною ініціативою (2% випадків); г) протиправні дії вчинюються з благих мотивів, в умовах крайньої необхідності (1,5% випадків).

У підрозділі 2.3. «Побудова слідчих версій, організація і планування початкового етапу досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України» зазначається, що на початковому етапі досудового розслідування можуть висуватися такі загальні версії: а) наявний факт перешкоджання законній професійній діяльності журналіста; б) вчинене не містить ознак злочину, але є достатньою підставою для здійснення відповідної перевірки органами внутрішніх справ; в) є ознаки інсценування перешкоджання законній професійній діяльності журналіста (можливо, і з метою шантажу).

Дисертантом з'ясовано, що у слідчій ситуації, при якій інформація про перешкоджання законній професійній діяльності журналіста надходить безпосередньо від потерпілого, можуть бути висунуті такі загальні криміналістичні версії: а) «перешкоджання» мало місце при обставинах, зазначених потерпілим; б) вчинено інший злочин; в) «перешкоджання» мало місце в сукупності з іншими злочинами; г) відсутні ознаки злочину.

Автором зазначається, що наступні версії можуть на ймовірному рівні визначати специфіку суб'єктивної сторони перешкодження законній професійній діяльності журналіста: перешкодження здійснюється з бажання помститися журналісту, редакції за поширення відомостей, що ганьблять честь і гідність фігуранта або відомостей, що не становлять особисту або сімейну таємницю, але певних причин небажаних для даної особи; перешкодження здійснюється з метою розголошення відомостей про протиправну, в тому числі злочинну діяльність особи, з метою уникнути справедливого покарання; перешкодження має на меті створити сприятливі умови для подальшої протиправної, в тому числі злочинної діяльності заінтересованої особи; перешкодження здійснюється для запобігання розголошенню державної або іншої, спеціально охоронюваної законом таємниці з бажання запобігти вчиненню журналістом злочину (тобто в умовах крайньої необхідності); перешкодження має на меті дезінформувати супротивника або зберегти військову таємницю, в умовах, коли мова йде про законну діяльність силових структур в умовах надзвичайної ситуації; інсценування перешкодження здійснюється для того, щоб скомпрометувати певну особу звинуваченнями у вчиненні злочину з помсти або корисливих мотивів.

Підкреслюється, що стосовно необхідних доказів слідчий може припускати, таке: вони знаходяться у особи, що здійснює перешкодження (чернетки, проекти статей, текст до відеоряду, монтажні копії відеосюжетів, власний сюжет і т. д.); вони є в розпорядженні журналіста (лист, записка, електронний лист, компакт диск з вимогою або погрозою); докази можуть бути у третіх осіб, які здійснюють перешкодження; докази перешкодження відсутні, однак вони можуть бути отримані дослідним шляхом: запис переговорів, фіксація ходу і змісту особистих контактів, експертиза слідів кримінально протиправної діяльності і т. ін.; докази перешкодження відсутні, оскільки фактично здійснена інсценізація, наклепницькі дії.

Розділ 3 «Організація та порядок проведення подальшого етапу досудового розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів» складається з двох підрозділів, у яких розкрито особливості організації і тактики збирання доказів з матеріальних джерел, а також одержання показань від учасників кримінального провадження.

У підрозділі 3.1. *«Тактичні особливості проведення допиту при досудовому розслідуванні перешкодження законній професійній діяльності журналістів»* встановлено, що позиція підозрюваного у кримінальному провадженні вказаної категорії формує такі ситуації: підозрюваний уклав угоду про примирення і виконує прийняті на себе зобов'язання (11,5% кримінальних проваджень); підозрюваний визнав свою вину повністю, без укладення угоди про примирення (9%); підозрюваний визнав свою вину у вчиненні вказаного кримінального правопорушення (33,5%); підозрюваний повністю заперече про причетність до вчинення «перешкодження» (46%) (у 19% випадків йому інкримінувались інші кримінальні правопорушення (наприклад, ст. 121, 122 КК України)).

Автором визначено перелік питань, які повинні бути з'ясовані при допиті підозрюваного, потерпілого, крім з'ясування демографічних і соціальних характеристик, застосовуючи певні тактичні прийоми.

Встановлено, що коло свідків у кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності журналіста досить різноманітне. Ними можуть бути особи, які перебувають в сімейних, родинних та інших близьких відносинах з журналістом-жертвою, колеги, сусіди, випадкові знайомі потерпілого; незнайомі з жертвою особи, які безпосередньо спостерігали дії учасників кримінального конфлікту (наприклад, під час масових акцій).

Аналіз практики проведення допитів потерпілих і свідків у кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності журналіста дав можливість виділити кілька груп типових ситуацій проведення даної слідчої (розшукової) дії з урахуванням зайнятої допитуваним позиції і поінформованості слідчого про обставини, які мають відношення до предмета допиту: 1) слідчим допитується особа, яка володіє досить повною і достовірною інформацією і дає правдиві показання; 2) слідчим допитується особа, яка володіє інформацією, що відноситься до розслідуваної події, але дає неповні і неточні показання в силу об'єктивних і суб'єктивних умов сприйняття; 3) слідчим допитується особа, яка має досить повну і достовірну інформацію про обставини вчиненого, але в силу різних причин, дає цілком або частково неправдиві показання; 4) слідчим помилково допитується особа, яка не володіє потрібною інформацією.

Автором підкреслюється, що існує й інша велика й розповсюджена сфера суспільних відносин, яка може бути складовою частиною події злочину. За результатами вивчених кримінальних проваджень у 15,5% випадках електронна пошта була використана для здійснення психічного тиску на журналіста або його близьких з метою перешкодження законній професійній діяльності журналіста.

У підрозділі 3.2. «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні перешкодження законній професійній діяльності журналістів» досліджено організаційно-тактичні особливості проведення найбільш типових слідчих (розшукових) дій на початковому етапі досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України, а саме: обшук за місцем проживання і роботи підозрюваного; пред'явлення для впізнання; слідчий експеримент; призначення судових експертиз.

Автор доходить висновку, що при досудовому розслідуванні перешкодження законній професійній діяльності журналістів огляд місця події є найпродуктивнішою слідчою (розшуковою) дією, яка дозволяє виявити найбільший обсяг доказової інформації, необхідної для розслідування.

За даними, отриманими автором, у 63,5% випадків при досудовому розслідуванні злочинів про перешкодження законній професійній діяльності журналістів перед слідством виникає завдання щодо визначення механізму заподіяння тілесного ушкодження. Іноді вирішення такого завдання може здійснюватися лише шляхом проведення слідчого експерименту.

У кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності журналіста, яке зазвичай відбувається в умовах особистого і рідше – опосередкованого контакту зі злочинцем можуть бути призначені різні види експертиз. Як свідчить аналіз кримінальних проваджень, передбачених ст. 171 КК України, найбільш затребуваними є наступні експертизи: судово-медична – для

визначення наявності, ступеня тяжкості, а також давності і механізму утворення тілесних ушкоджень у потерпілих; судово-почеркознавча – для ідентифікації виконавця рукопису тексту, отриманого потерпілими журналістами або їх родичами в процесі «перешкоджання»; психолого-лінгвістична, для встановлення умов та часу виконання рукопису, виконання рукопису навмисно зміненим почерком; для встановлення статі та віку виконавця рукопису; криміналістична мікрооб'єктів – у випадку їх виявлення на одязі потерпілого чи злочинця, або на предметах, що були викинуті останніми при їх затриманні «на гарячому», а також для встановлення факту контактної взаємодії одягу потерпілого; технічна експертиза документів – для встановлення тотожності матеріалів і технічних засобів, використаних злочинцями для виготовлення рукописних текстів, адресованих потерпілим, а також для ідентифікації виконавця машинописного тексту, виготовленого з тією ж метою; судово-почеркознавча експертиза – для встановлення писемно-рухового навичку у рукописному тексті документа; судово-авторознавча – для встановлення автора рукописного або друкованого тексту проводиться експертиза, що досліджує змістову сторону рукопису; фоноскопична експертиза – в основному для ідентифікації особи, чие усне мовлення записане на фонограмі; ідентифікації вилученої у злочинця звукозаписуючої апаратури; для характеристики невідомої особи, фонограма з записом усного мовлення якої є в розпорядженні слідства.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано наукові положення та одержані результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання на основі дослідження комплексу питань, пов'язаних з досудовим розслідуванням перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Законодавче визначення поняття «журналіст» дало змогу нам констатувати, що професійний статус журналіста поширюється: на штатних співробітників редакцій, які займаються редагуванням, створенням, збором або підготовкою повідомлень і матеріалів для багатотиражних газет та інших ЗМІ, продукція яких поширюється виключно в межах одного підприємства (об'єднання), організації, установи; на авторів, не пов'язаних із редакцією ЗМІ трудовими чи іншими договірними відносинами, але визнаних нею своїми позаштатними авторами або кореспондентами, при виконанні ними доручень редакції. Отже, журналістом може бути визнана будь-яка особа, що відповідає таким ознакам: творчий характер діяльності; наділення повноваженнями зі збирання, обробки і створення інформації; підтвердження цих повноважень спеціальним (єдино не визначеним) документом, виданим організацією, яку він представляє; журналіст – це працівник, необов'язково штатний, він може бути позаштатним або взагалі діяти за іншим видом уповноваження головного редактора;

2. У кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності, слідчий характеризує обстановку злочину з огляду на обставини, які суттєво впливають на процес розслідування, а саме: конфліктна ситуація до вчинення посягання; вчинення посягання в присутності інших осіб, в т.ч. пов'язаних з журналістською діяльністю (операторів, техніків тощо), або не пов'язаних з нею, або вчинення посягання без свідків-очевидців. Часто обстановку вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України, характеризує наявність значного скупчення людей при проведенні різного роду масових заходів. Найбільш поширеним місцем вчинення цих злочинів є робоче місце потерпілого журналіста; місця проведення масових заходів; місце проживання жертви; інші місця (вулиці, сквери, автомобіль, громадський транспорт тощо), як під час виконання журналістом своїх професійних обов'язків, так і у вільний від роботи час.

3. Аналізуючи способи вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України, доходимо висновку, що перешкодженням є протиправне створення перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації окремим журналістом, групою журналістів чи самим ЗМІ або інформаційним агентством, з використанням погроз, застосування фізичного насилля, обману, шантажу, підкупу тощо. Виділено такі групи слідів, виявлених на місці події, на злочинцях і в місцях їхнього проживання: 1) матеріально фіксовані відображення – сліди рук, взуття, транспортних засобів; 2) предмети і речі, залишені злочинцями на місці події; 3) мікрооб'єкти. Прихованими слідами, як кримінально протиправного перешкодження, так і провокуючих, «винних» дій самого журналіста є такі, що містяться, насамперед, у продукції ЗМІ: статтях, репортажах, програмах, передачах тощо. Основними речовими доказами є документи (листи з погрозами, електронні повідомлення, чорнові записи з зі згадкою про суб'єкта посягання, його майбутні плани щодо нього тощо). Типовим джерелом надходження інформації про злочини вказаної категорії є заява потерпілого журналіста, рідше – заяви, повідомлення інших осіб, інформація, отримана оперативним шляхом, інформація за матеріалами інших кримінальних проваджень та за матеріалами справ з цивільних спорів зі ЗМІ інформації про захист честі, гідності, ділової репутації, тощо.

4. До основних мотивів переслідування журналістів за виконання професійних обов'язків, за критику є: мотив помсти за оприлюднення журналістом певної інформації; бажання unikнути відповідальності; небажання оприлюднення відомостей, які викривають винного. При цьому, мотив «перешкодження» може формуватись, як заздалегідь, так і безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення. Часто причиною перешкодження законній професійній діяльності журналістів є поведження жертви, пов'язане, насамперед специфікою його обов'язків, як представника ЗМІ. За способом життя – це особи суспільно-нормальної групи, активні в громадському житті, які вступають в конфлікт не з особистих егоїстичних мотивів або через конфліктність рис своєї вдачі, а при захисті моральних або етичних норм, виконуючи свої професійні обов'язки.

5. За ступенем інформаційної невизначеності виділено такі типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 171 КК України: 1) особа злочинця невідома, але є сліди, з яких можна отримати інформацію про злочин та його попередню кваліфікацію; 2) підозрювана особа заперечує свою причетність до вчинення вказаного злочину; 3) відома особа, яка вчинила злочинне перешкоджання законній професійній діяльності журналіста.

6. У кримінальних провадженнях цієї категорії злочинів можуть бути висунуті як загальні криміналістичні версії («перешкоджання» мало місце при обставинах, зазначених потерпілим; вчинено інший злочин; «перешкоджання» мало місце в сукупності з іншими злочинами; відсутні ознаки злочину), так і окремі версії. Щодо суб'єкта злочину: а) перешкоджання здійснюється самим фігурантом публікації в друкованому ЗМІ, телерепортажі і т. д.; б) злочинні дії здійснюються найнятими ним особами; в) спроби перешкоджання законній професійній діяльності надходять від осіб, що співчувають фігуранту, але без його відома; г) спроба інсценування перешкоджання з метою скомпрометувати конкретну особу журналістом, або іншими особами (без його участі або в групі); д) має місце інсценування з метою «поповнення політичного капіталу суперника «помилкового підозрюваного» в будь-якому вигляді соціального змагання. Щодо з'ясування мети вчинення злочину: а) з бажання помститися журналісту, редакції ЗМІ за поширення відомостей, що є небажаними для нього з певних причин; б) з метою нерозголошення відомостей про протиправну діяльність особи; в) з метою створення сприятливих умов для подальшої протиправної діяльності заінтересованої особи; г) для запобігання розголошенню державної або іншої, спеціально охоронюваної законом таємниці з метою запобігти вчиненню журналістом злочину; д) з метою дезінформувати супротивника або зберегти військову таємницю, в умовах, надзвичайної ситуації; е) з метою скомпрометувати певну особу звинуваченнями у вчиненні злочину з помсти або з корисливих мотивів. Щодо необхідних доказів: а) вони знаходяться у особи, що здійснює перешкоджання; б) вони є в розпорядженні журналіста; в) докази можуть бути у третіх осіб, які здійснюють перешкоджання; г) докази перешкоджання відсутні, однак вони можуть бути отримані дослідним шляхом; д) докази перешкоджання відсутні у зв'язку з наклепом.

7. Аналіз практичної діяльності та з урахуванням специфіки злочинів, передбачених ст. 171 КК України, пропонується наступний алгоритм дій слідчого на початковому етапі досудового розслідування: огляд місця події; допит потерпілого і підозрюваного; огляд; допит свідків, за необхідності – обшук, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, освідування, слідчий експеримент, судова експертиза та ін. Організація і тактика допиту осіб, причетних до вчинення перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, мають певні особливості, які обумовлюють обрання відповідної тактики, необхідність здійснення ретельної попередньої підготовки за багатьма напрямками (з'ясування специфіки професійної діяльності журналіста, меж повноважень тощо), активне маневрування та вплив слідчого на умови формування сприятливої ситуації слідчої (розшукової) дії.

8. Запропоновано перелік питань які доцільно з'ясувати під час допиту потерпілого, підозрюваного та свідків. Визначено типові ситуації проведення даної слідчої (розшукової) дії з урахуванням зайнятої допитуваним позиції і поінформованості слідчого про обставини, які мають відношення до предмета допиту. Допит підозрюваного бажано здійснювати за допомогою технічних засобів фіксації - відео-, аудіозапису, з метою уникнути звинувачень у тиску або фальсифікації доказів. У разі вчинення вказаних злочинів у «неслужбовий» час, слід допитати родичів і близьких осіб потерпілого, його колег по роботі з метою встановлення фактів висловлення погроз журналісту у зв'язку із виконанням ним службових обов'язків. Допит свідків-очевидців повинен бути проведений в найкоротші терміни після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. При наявності інформації про готовність здійснення негативного впливу на них і потерпілого, слід ініціювати застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

9. Необхідність проведення слідчого експерименту з метою перевірки показань підозрюваного, потерпілого або свідків обумовлена: 1) перевіркою можливості бачити або чути за певних обставин; 2) перевіркою можливості вчинення конкретних дій; 3) перевіркою поінформованості про окремі обставини злочину, які не можуть бути відомі іншій особі.

10. У кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності журналіста найбільш затребуваними є лінгвістична, психолого-лінгвістична, авторознавча, відео-, фоноскопична, почеркознавча, дактилоскопічна, експертиза документів, а також судова експертиза комп'ютерних засобів. Особливими й такими, що недостатньо використовуються, є судові експертизи, котрі призначаються з метою дослідження комп'ютерних об'єктів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мацола А. А. До проблеми виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, учинених щодо журналістів / А. А. Мацола // *Право і суспільство*. – № 6–2. – Дніпропетровськ, 2014 – С. 343-347.

2. Мацола А.А. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні перешкодження законній професійній діяльності журналістів / А.А.Мацола // *Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. – 4/2014. – Ужгород, 2014. – С. 193-196.

3. Мацола А.А. Слідчі ситуації початкового етапу розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів / А.А.Мацола // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2 (33) 2014. – К., 2014. – С. 195–199.

4. Matsola A. Way of committing obstruction of journalistic activities / A. Matsola // *KELM*». - №3(7) - Lodz, 2014. - С. 154-161.

5. Мацола А.А. Тактика допиту підозрюваного у кримінальних провадженнях про перешкодження законній професійній діяльності журналістів / А.А. Мацола // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки» Вип. 2. Т. 3. – Херсон, 2015. – С. 95-99.

6. Мацола А.А. Сутність журналістської діяльності та її правове регулювання в Україні / А.А. Мацола // Тези 69-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Видавництво УжНУ «Говерла» – Ужгород, 2014. – С. 40.

7. Мацола А.А. Підготовчий етап допиту підозрюваного у вчиненні перешкодження законній професійній діяльності журналіста // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти [Текст]: матеріали V Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 10 груд. 2014 р.) – К: Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – С. 141-143.

8. Мацола А.А. Сутність журналістської діяльності та її правове регулювання в Україні / А.А. Мацола // Тези: Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» м. Запоріжжя, 26-27 вересня 2014 р. – С. 31-34.

АНОТАЦІЯ

Мацола А.А. Розслідування перешкодження законній професійній діяльності журналістів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Академія адвокатури України, Київ, 2015.

У дисертації визначено особливості розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів. Здійснено науковий аналіз сучасного законодавства України, що регулює зазначену групу відносин у сфері журналістики. Розроблено основи криміналістичної характеристики вказаних злочинів, встановлено типові сліди злочину, розкрито характеристику особи злочинця та потерпілого. Також автором висвітлено способи та обставини вчинення злочину, передбаченого ст. 171 КК України.

У дослідженні окреслено особливості внесення відомостей про дане кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань; з'ясовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування перешкоджань законній професійній діяльності журналістів та особливості формування слідчих версій; окреслено особливості взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 171 КК України; систематизовано організаційні й тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: перешкодження законній професійній діяльності журналістів, кримінальне провадження, початковий етап розслідування, злочин, слідчі ситуації, слідчі версії, слідчі (розшукові) дії.

АННОТАЦИЯ

Мацола А. А. Расследование воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика и судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. - Академия адвокатуры Украины, Киев, 2015.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и методологических проблем, связанных с расследованием воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. Сформулированные положения и рекомендации направлены на решение важной научно-практической проблемы, заключающейся в формировании концептуальных основ методики расследования воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов, а полученные выводы определяют перспективы научного обеспечения противодействия преступности и подготовки специалистов для правоохранительных органов. В диссертации на основе изучения научных трудов по криминалистике, оперативно-розыскной деятельности, уголовного процессуального, уголовного и других отраслей права, национального законодательства, обобщения практики его реализации осуществлен комплексный анализ теоретических и практических основ расследования воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. В частности, сформулирована криминалистическая характеристика воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов; раскрыты организационные основы первоначального этапа расследования данного вида преступлений. Кроме этого, даны рекомендации по организации и проведению отдельных следственных (розыскных) действий на первоначальном этапе расследования преступлений, предусмотренных ст. 171 УК Украины.

Значительное внимание уделено криминалистической характеристике воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов как основы построения методики их расследования. К основным структурным элементам криминалистической характеристики данных преступлений автор относит: обстановку совершения преступления; способ совершения преступления; особенности следов преступной деятельности; особенности личности типичных субъектов преступления; особенности мотивации виновных; типичная характеристика пострадавших.

Автор детально раскрывает представление о типичных следственных ситуациях, которые складываются на первоначальном этапе расследования указанных преступлений. Получили дальнейшее развитие положения о типичных следственных версиях и основных направлениях расследования воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. В исследовании определены особенности внесения сведений о данном уголовном правонарушении в Единый реестр досудебных расследований.

На основе анализа работ ученых-криминалистов, а также обобщения следственной практики исследованы особенности отдельных следственных (розыскных) действий, проводимых на начальном этапе расследования преступлений этой категории.

В работе раскрыта связь проводимого исследования с научными программами, планами и темами, определены цель, объект и предмет, перечислены задачи и методы, используемые при исследовании данной темы. Внесены научно обоснованные предложения относительно практики применения действующего уголовного процессуального законодательства Украины по исследуемым вопросам.

Ключевые слова: воспрепятствование законной профессиональной деятельности журналистов, уголовное судопроизводство, начальный этап расследования, преступление, следственные ситуации, следственные версии, следственные (розыскные) действия.

SUMMARY

A. Mazola. Investigation obstacles to legitimate professional activities of journalists – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of juridical sciences, specialty 12.00.09 - criminal procedure and criminology, forensics, operational-search activity. - Academy of Advocacy of Ukraine, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to research of theoretical and methodological problems associated with the investigation of obstructing the lawful professional activities of journalists. Formulated and recommendations aimed at solving important scientific and practical problem is the formation of the conceptual foundations of a technique of investigation of obstructing the lawful professional activities of journalists, and the findings determine the prospects of scientific support for combating crime and training for law enforcement. The thesis based on the study of scientific papers on criminology, operative-investigative activities, criminal procedure, criminal law and other branches of law, national legislation, summarizing the practice of its implementation carried out a comprehensive analysis of the theoretical and practical foundations of the investigation of obstructing the lawful professional activities of journalists. In particular, the formulated criminological characteristics of obstructing the lawful professional activities of journalists; revealed organizational basis of the initial stage of the investigation of such crimes. In addition, the recommendations on the organization and conduct of certain investigative (search) action at the initial stage of the investigation of crimes under art. 171 of the Criminal Code of Ukraine.

Considerable attention given to forensic characterization of obstructing the lawful professional activities of journalists as a basis for constructing techniques of their investigation. The main structural elements of criminological characteristics of these crimes the author include: the situation of the crime; *modus operandi*; especially traces of criminal activity; personality characteristics typical of the perpetrator; especially the motivation of those responsible; a typical characteristic of the victims.